

900
925
950
975
1000
1025
1050
1075
1100
1125
1150
1175
1200
1225
1250
1275
1300
1325
1350
1375
1400
1425
1450
1475
1500
1525
1550
1575
1600
1625
1650
1675
1700
1725
1750
1775
1800
1825
1850
1875
1900
1925
1950
1975
2000

398

A FORRADALMAT NEM A KGB KÉSZÍTETTE ELŐ

Pongrátz Gergely, a Corvin köz legendás főparancsnoka, az 1956-os forradalom végső szakaszában, november 10-ig védte hadállását az orosz túlerővel szemben. Ekkor olyan információhoz jutott, amelynek alapján a távozás mellett döntött. Előző nap ugyanis a Corvin köz környékén a szabadságharcosok elfogtak egy civil ruhás orosz ezredest, akinél műszereket találtak. Az elfogott tisztet kihallgatták, de semmi érdemleges információt nem tudtak kihúzni belőle. Este tíz óra felé azonban jelezte, hogy sürgősen beszélni akar a parancsnokkal. Pongrátznak egy egyetemista tolmácsolta a szavait. Az ezredes elmondta, hogy a hely be van mérve, és biztosan tudja, hogy a szovjet nehéztüzérség másnap reggel szétlövi a Corvin közt. Kérte, hogy vigyék el őt máshova, mert szeretne életben maradni.

J Pongrátz (aki november 1-jén váltotta a főparancsnoki poszton a kommunisták által december 30-án kivégzett Iván Kovács Lászlót) összehívta a Corvin köz parancsnokságának tagjait, köztük négy másik parancsnokot. A tanácskozás eredményeként az a döntés született, hogy hajnalban feladják a hadállást, és másutt folytatják a harcot. A döntést az egyik parancsnok nem fogadta el (nevét sajnos nem tudtuk kideríteni). Közölte a többiekkel: tudja, hogy a Corvin köz elesik, ezért gondoskodik a környék kiürítéséről. Hozzátette: társaival ott marad, mert az oroszoknak keservesen meg kell fizetniük ezért a győzelemért.

November 10-én, hajnali három óra tájban a harcosok kivonultak a Corvin közből, és egy részük (Pongrátz vezetésével) a Rákóczi téri vásárcsarnok mögött fészkelte be magát. Reggel hat órakor a szovjet nehéz-tüzérség löni kezdte a Corvin közt. Ez nagyjából másfél órán keresztül tartott. Doki, Pongrátz Gergely egyik bajtársa, a szabadságharcosok ismert orvosa déltájban átment megnézni, mi történt a Corvinban. Közben comblövést kapott. A történeteket az egyik sebesült túlélő beszámolója alapján ő ismertette a főparancsnokkal, aki *Corvin köz – 1956* című könyvében (Chicago, 1982) így örökítette meg az esetet:

„... a Práter utca egyik pincéjében húzódtak meg, várva a tűz végét. Mindenkinél két géppisztoly volt és 10-15 tár. Kézigránátokkal is jól fel voltak szerelve. Parancsnokuk mindegyiknek kijelölte a helyét, amit a nehéztüzérségi tűz véget értével azonnal el kellett, hogy foglaljanak. Az oroszok páncélosokkal, páncélautókkal és gyalogsággal támadtak, de úgy látszik, nem számítottak ellenállásra, mert a gyalogság a járművekkel együtt jött. A szabadságharcosok a romok tetején várták őket, és egy jó órás kemény harc után a Corvin köz elesett. A bajtársak közül talán hatan maradtak életben. Parancsnokuk is elesett. Olyan sok volt az orosz halott, hogy a hullák a Corvin környékét szőnyegként terítették be. Amíg a felkelők a pincében voltak, mind azt ismételték, hogy: »Meghalunk, de előbb megfizetünk érte.« A Corvin elesett, ők sajnós meghaltak, de az oroszok valóban nagy árat fizettek. Ez a felkelő is háromszor sebesült, mégis ő segített Dokinak visszajönni a Práter utcai comblövése után.”

Pongrátzék az orosz ezredest és társát, egy őrmestert a vásárcsarnok mögötti épületből engedték szabadon.

A forradalom előzményeinek okairól azóta sokféle elmélet született. Ezek közül az egyik (leegyszerűsítve) úgy hangzik, hogy a kirobantásában provokatív szerepe lehetett a KGB-nek, illetve egyes hazai kommunista köröknek. Vajon kideríthető-e az igazság? Az ismert jogtörténész, Kahler Frigyes, számos művében foglalkozott az 1956-os forradalom és

900
925
950
975
1000
1025
1050
1075
1100
1125
1150
1175
1200
1225
1250
1275
1300
1325
1350
1375
1400
1425
1450
1475
1500
1525
1550
1575
1600
1625
1650
1675
1700
1725
1750
1775
1800
1825
1850
1875
1900
1925
1950
1975
2000

400

szabadságharc történetével. A vele folytatott beszélgetés során a történelmi esemény előzményeivel kapcsolatban felmerült kérdések megválaszolására kértük.

„Államcsíny, puccsot lehet provokálni, de forradalmat nem – jelentette ki Kahler. – Forradalomhoz forradalmi helyzet kell, tehát olyan országos helyzet, amikor a lakosság többségének a hatalomba vetett bizalma megrendül, és akár erővel is kész változtatni a fennálló helyzeten.”

Az egyik provokációelmélet az egykor Aachenben élő (azóta elhunyt) Tamáska Lóránttól, a törvényszéki orvostan ismert tudósától származik. A professzor egy 1992-ben készült interjúban érdekes információkat közölt a forradalmat megelőző időkről. Ebben többek között azt állította, hogy egy orosz főtisztól, akivel baráti viszonyban volt, majd magától Kádár Jánostól is, akihez rokoni szálak fűzték, a forradalom előtt úgy értesült, hogy Magyarországon radikális változások lesznek. Kahler Fri-gyes ezzel kapcsolatban így vélekedett:

„Vannak források, amelyek arra utalnak, hogy a felső pártvezetés és a szovjet biztonsági szervek is számoltak azzal, hogy Magyarországon lehet valamilyen mozgolódás. Ez azonban csupán annak a hangulatnak az érzékelése, amely 1955-ben tapasztalható volt. A Nagy Imre által meghirdetett, 1953-as új politikát ugyanis térdre kényszerítették, és veszni látszódtak azok az engedmények, amelyeket az első Nagy Imre-kormány tett. Emiatt érezhetően nagy volt az elkeseredés. Joggal lehetett tehát levonni olyan következtetést, hogy az országban robbanásveszélyes hangulat alakult ki.”

Tamáska Lóránt azonban másféle következtetésekre is jutott. Úgy vélte, valakiknek érdekében állt egy kisebb, könnyen elfojtható csetepaté kirobbantása, hogy így a nyugati hatalmak számára bizonyítani lehessen a fasizmus visszatérésének veszélyét, és igazolni a szovjet csapatok tartós magyarországi jelenlétének szükségességét. Szerinte az 1947-es párizsi békeszerződés értelmében a szovjet csapatoknak ki kellett volna vonulniuk Magyarországról, miként azt Ausztriából is tették 1955-ben. Állítólag a békeszerződés egyik paragrafusa rendelkezett arról, hogy jogszerűen csak a fasizmus visszatérésének veszélye esetén maradhattak

volna itt. Kahler Frigyes ezeket a felvetéseket sem találta megalapozottnak. Így fogalmazott:

„A szovjet csapatok ittmaradásához és ennek a Nyugat számára való igazolásához semmire sem volt szükség. A szovjet erőviszonyok elégségesek voltak ahhoz, hogy ha akartak, akkor maradtak, mint ahogy maradtak is. A jaltai világrend rendíthetetlenül állt, és abban az időben ezt egyetlen világpolitikai tényező sem akarta megváltoztatni. Ami a párizsi békeszerződést illeti, abban nem szerepel az említett paragrafus. A szovjet csapatok ittmaradását a Varsói Szerződéssel legalizálták, és ezt nem jogi, hanem erőtényezők döntötték el. A Nyugatnak sem ereje, sem lehetősége nem volt arra, hogy ezen változtasson. Nem is nagyon akart, mert ekkor már teljesen megváltozott az amerikai nagypolitika. Ennek az volt a lényege, hogy az oroszokat nem katonai, hanem gazdasági eszközökkel lehet megverni. Azért is kerültek minden katonai konfliktust, hogy ezt a fő stratégiát végre tudják hajtani. Csak hát minket erről ötvenhatban elfelejtettek értesíteni.”

Azzal kapcsolatban, hogy a forradalom kitörése előtt legalább két héttel a határaink közelében, ukrán területen katonai megmozdulásokra került sor, Kahler azt mondta, hogy ezt ő erősíti meg leginkább, mert akkoriban a határ közelében élt, és ez két hétnél korábban történt.

„Azt a tizenvalahány hadosztályt odavezényelni nem volt semmiség. Erre vonatkozóan hitelt érdemlő forrás Nagy Imre snagovi naplója. Ő nagyon helyesen rámutatott arra, hogy a magyar forradalom leveréséhez nem ekkora, és nem ilyen haderő kellett. Ez ugyanis stratégiai nehézpáncélos- és repülőhadosztályokból álló haderő volt. Nagy Imre szerint ezek egy nyugat felé irányuló támadó éknek a hadosztályai voltak, és ezzel a vélekedéssel egyet tudok érteni. Ezzel kapcsolatban még van mit kiderítenie a kutatásnak. Azt tudjuk, hogy a harmadik világháború akkoriban elmaradt. Arról viszont szó sem lehet, hogy ez az erő egy forradalom leverését szolgálta volna. A magyar fegyveres felkelők csúcsidőben sem haladták meg a tizenegyezer főt. Persze ezt a haderőt végül bevetették ellenünk, ha már egyszer ott voltak.”

Kahler Frigyes szerint a forradalom valódi népi-nemzeti kezdeménye-

900
925
950
975
1000
1025
1050
1075
1100
1125
1150
1175
1200
1225
1250
1275
1300
1325
1350
1375
1400
1425
1450
1475
1500
1525
1550
1575
1600
1625
1650
1675
1700
1725
1750
1775
1800
1825
1850
1875
1900
1925
1950
1975
2000

402

zés eredményeként jött létre, és e tekintetben a véleménye megegyezik M. Kiss Sándor történészével.

„A titkosszolgálatok persze közreműködhetnek ebben innen is, onnan is – mondta a jogtörténész –, de ez nem azt jelenti, hogy a forradalmat ők csinálták. Azt ugyanis nem lehet megtenni, hogy 23-án van egy tüntetés, ami felkelésbe csap át, majd két nap múlva az ország egész területén leváltják a régi rezsim államapparátusát, és forradalmi tanácsokat, bizottságokat, bizottmányokat választanak. Ha pedig szociológiai szempontból vizsgáljuk a felkelőket, illetve a fegyveres harcokban elesetteknek az összetételét, akkor azt látjuk, hogy több mint ötven százalékuk munkás volt. Jelentős részben ez jelzi számunkra, hogy a forradalmat ezeknek az embereknek a szándékai és érdekei generálták, és ebben valóban az ő tiszta szabadságvágyuk öltött formát.”

Az október 23-a előtt ukrán területen összevont szovjet katonai erőkkel kapcsolatos kérdések tisztázása végett megkerestük Horváth Miklóst, a Hadtörténeti Intézet igazgatóját is. Horváth Miklós elmondta, hogy a szovjet hadmozdulatok hátterében a magyar forradalmat megelőző lengyel események álltak. A szovjet politika kétféle módon próbált nyomást gyakorolni a lengyel vezetésre. Egyrészt felvonultatta a Lengyelországban állomásozó csapatait, másrészt harckészültséget rendelt el a Lengyelországhoz közeli alakulatok, illetve a külföldön állomásozó szovjet csapatok részére. Ez volt az oka annak, hogy Ukrajnában és Magyarországon is harckészültségbe helyezték a szovjet egységeket, sőt egy időre még a magyar csapatokat is. A szovjetek nyilvánvalóan figyelembe vették a katonai műveletek esetleges kiterjedésének következményeit, és ezzel magyarázható a nagyszabású harckészültség elrendelése. A készültséget október 19–20-a (a lengyelülgy „rendezése”) után is fenntartották, így érthető, hogy utóbb egyesek mindebből téves következtetésekre jutottak.

